สื่อประกอบการเรียนการสอน
วิชา การผลิตพืชอาหารสัตว์ รหัส 2501-2212

โดย

ครูวัฒนา บุญมา

แผนกวิชาสัตวศาสตร์ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีศรีสะเกษ

พืชตระกูลถั่ว

พืชตระกูลถั่ว เป็นอาหารหยาบหลักที่สำคัญเท่า ๆ กับหญ้าอาหารสัตว์

โดยปกติถั่วจะมีโปรตีนสูงกว่ามาก ดังนั้น อาจทำการปลูกถั่วผสมกับหญ้า โดยปลูก ต้นถั่ว ต่อ ต้นหญ้า ในอัตราส่วน 1 ต่อ 3 เพื่อทำให้แปลงหญ้าเลี้ยงสัตว์ มีคุณค่าทางอาหารสูงขึ้น

ต้นถั่วซึ่งใช้เป็นอาหารสัตว์ สามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม ตามลักษณะทรงต้นและการเจริญเติบโต คือ

1.ถั่วลำต้นเป็นทรงพุ่ม

พันธุ์ที่นิยมปลูกได้แก่ ฮามาต้าหรือเวอราโนสไตโล และแกรมสไตโล

มีทรงพุ่มเตี้ย ๆ สูงเพียง 50-60 เซ็นติเมตร ใบขนาดเล็ก ๆ จำนวนมาก เจริญเติบโตได้ในดินหลายชนิด มักทนความแห้งแล้งและทนการเหยียบย่ำได้ดี

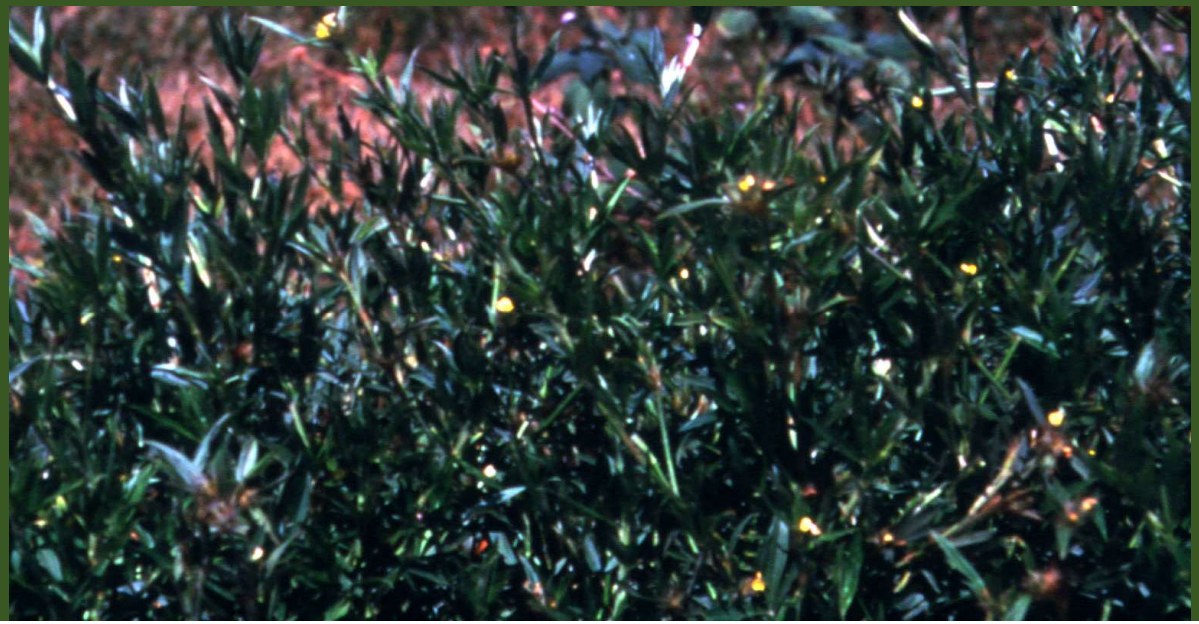

2.ถั่วลำต้นเป็นเถาเลื้อย

พันธุ์ที่นิยมปลูกได้แก่ เซนโตรซีมา และเซอราโตร

มีเถาเลื้อยพัน จะเลื้อยพันต้นหญ้า ทำให้สัตว์กินถั่วและหญ้าพร้อม ๆ กัน

3.ไม้ยืนต้น

พืชตระกูลถั่วที่เป็นไม้ยืนต้น ได้แก่ กระถิน แคบ้าน แคฝรั่ง ไมยราบ มะแฮะ

มักจะมีใบเขียวตลอดปี ทนความแห้งแล้งได้ดี

1. ถั่วฮามาต้า หรือเวอราโนสะไตโล (Stylosanthes hamata)

ถิ่นกำเนิดอยู่ในหมู่เกาะอินเดียตะวันตกและอเมริกากลาง

นำเข้าในประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2514 โดยมหาวิทยาลัยขอนแก่น และสำนักงานเกษตรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

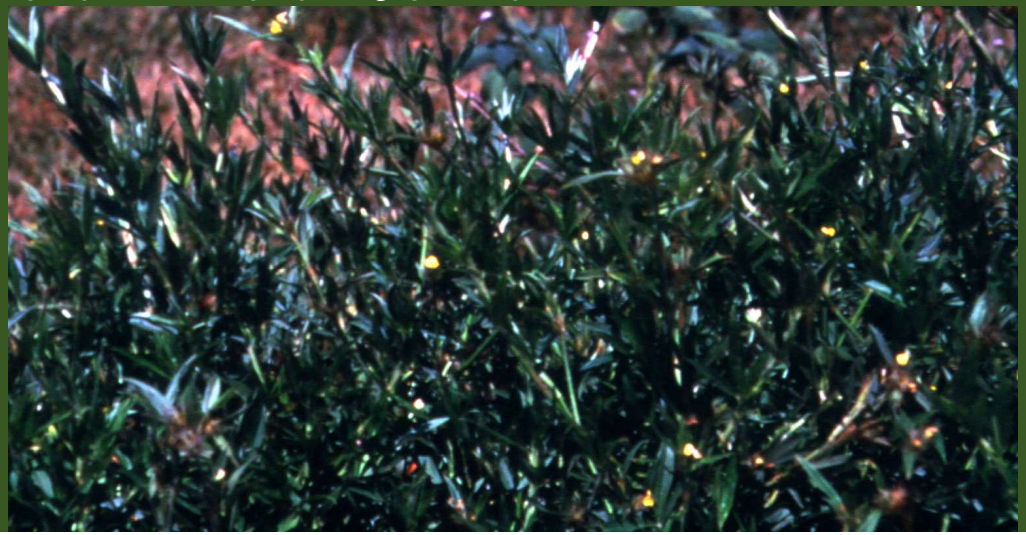

ลักษณะเป็นทรงพุ่มเตี้ย ลำต้นเล็ก ดอกมีสีเหลือง

ทนต่อสภาพอากาศแล้งพอสมควร แพร่ขยายพันธุ์เร็ว

ปลูกได้โดยใช้เมล็ดในอัตรา 2 กิโลกรัมต่อไร่

ก่อนปลูกควรแช่เมล็ดในน้ำร้อน อุณหภูมิ 80 องศาเซลเซียส นาน 8-10 นาที

2. ถั่วเซนโตร หรือถั่วลาย (Centrosema pubesens)

มีถิ่นกำเนิดในแถบอเมริกาใต้ อเมริกากลาง และหมู่เกาะคาริบเบียน

เป็นถั่วที่ลำต้นเป็นเถาเลื้อยขนานไปกับพื้นดินหรือพันหลักหรือพันพืชอื่น ๆ ที่อยู่ข้างเคียง

ทนต่อการรบกวนของแมลง

สามารถขึ้นได้ในที่โล่งและที่ร่ม ชอบดินที่สมบูรณ์ ชอบฝนตกชุก

ปลูกโดยใช้เมล็ดอัตรา 1.5 กิโลกรัมต่อไร่

เนื่องจากเมล็ดมีความแข็ง ควรแช่เมล็ดด้วยน้ำร้อนอุณหภูมิ 80 องศาเซลเซียส ประมาณ 8-10 นาที จะช่วยให้เปอร์เซ็นต์การงอกดีขึ้น

ถั่วชนิดนี้ทนต่อการแทะเล็มของโค สามารถปลูกปนกับหญ้ามอริซัสหรือหญ้าขน หญ้ากินนี และหญ้ารูซี่ได้

CENTROSEMA MACROCARPUM
NO 5065

3. ถั่วเซอราโตร (Macroptilium atropurpureum)

ถูกนำเข้าประเทศไทยโดยศูนย์ส่งเสริมโคนมมวกเหล็ก ในปี พ.ศ.2505 โดยนำเข้าจากประเทศออสเตรเลีย

ลำต้นเป็นเถาเลื้อย สามรถเลื้อยพันพืชชนิดอื่นที่อยู่ข้างเคียง หรือเลื้อยแผ่ไปบนดิน

ลำต้นมีขน

รากมีระบบรากแก้วที่ลึก แข็งแรง

ใบมีสีเขียวอวบน้ำ มีขนด้านบนเล็กน้อย ส่วนด้านล่างของใบมีขนมากกว่า

ดอกมีสีแดงเข้มหรือสีม่วง

ฝักเป็นรูปทรงกระบอก ยาวประมาณ 7.6 เซนติเมตร มีเมล็ด 12-13 เมล็ดต่อฝัก

ขึ้นได้ดีในที่ดอน ดินร่วนทราย

ปลูกปนกับหญ้ามอริชัสหรือหญ้าขนและหญ้ากินนีได้

ปลูกโดยใช้เมล็ดในอัตรา 1.5 กิโลกรัมต่อไร่

4. ถั่วคาวาเคด *(Centrosema pascuorum cv.* Cavalcade*)*

เป็นพืชฤดูเดียว เถาเลื้อยใบดกมีสัดส่วนของใบมากกว่าลำต้น และเมื่อแห้งใบจะไม่ร่วงหล่นง่ายเหมาะสำหรับใช้ทำถั่วแห้งอัดฟ่อน จะให้ผลผลิตน้ำหนักแห้งประมาณ 1 ตันต่อไร่ มีโปรตีน 14-18 เปอร์เซ็นต์

การใช้ประโยชน์

การตัดถั่วคาวาลเคดเพื่อนำไปใช้เลี้ยงสัตว์ ควรตัดเมื่อถั่วมีอายุ 60-90 วัน และตัดสูงจากพื้นดิน 10-20 เซนติเมตร สามารถตัดถั่วได้ 2-3 ครั้ง สามารถใช้เลี้ยงโคในรูปถั่วสดและแห้ง

5. ถั่วไมยรา *(Desmanthus virgatus)*

ถั่วไมยราหรือถั่วเดสแมนธัส หรือ เฮดจ์ลูเซอร์น เป็นพืชมีอายุหลายปี เป็นไม้ทรงพุ่มค่อนข้างตั้งตรง สูง 2.0–3.5 เมตร ใบและดอกคล้ายกระถิน แต่มีขนาดเล็กกว่า เจริญเติบโตได้ดีในดินร่วนในดินเหนียวที่มีความอุดมสมบูรณ์ค่อนข้างสูง ไม่ทนต่อสภาพน้ำท่วมขัง และดินกรดจัด ให้ผลผลิตน้ำหนักแห้ง 2 – 3 ตันต่อไร่ต่อปี มีโปรตีนประมาณ 17 เปอร์เซ็นต์

การใช้ประโยชน์

การตัดถั่วไมยราครั้งแรก ควรตัดหลังจากปลูก60-70 วัน และตัดครั้งต่อไปทุก ๆ 30-45 วัน โดยตัดสูงจากพื้นดินประมาณ 30 เซนติเมตร สามารนำไปใช้เลี้ยงโค กระบือ ที่ทั้งในรูปถั่วสดและแห้ง

6. กระถิน (*Leucaena leucocephala*)

เป็นพืชที่ขึ้นได้โดยทั่ว ๆ ไป เป็นไม้ยืนต้น ปัจจุบันมีกระถินยักษ์หลายพันธุ์ที่มีโปรตีนสูง สัตว์ชอบกิน นิยมให้กินทั้งในรูปของกระถินสดและทำใบแห้งสำหรับผสมในอาหารข้น ซึ่งในใบกระถินแห้งจะมีโปรตีนประมาณ 24% ถ้าให้กินสด ควรให้ผสมกับหญ้าสดหรือหญ้าแห้งประมาณ 3 – 5 กก./วัน ไม่ควรให้กระถินอย่างเดียวกับสัตว์ เพราะในกระถินมี **สารมิมโมซีน** ซึ่งถ้าได้รับมากจะทำให้เป็นพิษโดยมีอาการขนร่วง ต่อมไทรอยด์ขยายโตผิดปกติ แต่อย่างไรก็ตามในโคมักไม่ค่อยพบอาการเป็นพิเศษมากนัก

การตัดใช้ประโยชน์

หลังจากงอกควรปล่อยให้สูงประมาณ 1.5 เมตร จึงเริ่มตัด หลังจากนั้น การตัดครั้งต่อไป อาจตัดต่ำกว่านี้ แล้วแต่ความต้องการ สำหรับช่วงการตัดริดใบ อาจใช้ช่วง 50-60 วัน ถ้าปล่อยนานไปจะแตกกิ่งรุงรัง อาจตัดให้โคกินใบสด วันละ 3-4 กก. ปนกับหญ้าสดหรือฟาง